

Αναλυτικό πρόγραμμα για τα δημόσια σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας

- Προοίμιο
- Μεταρρυθμίσεις αναλυτικών προγραμμάτων - Ο δικός μας δρόμος
- Αποστολή και σκοποί της εκπαίδευσης
- Θεμελιώδεις παιδαγωγικές αρχές
- Αρχές οργάνωσης και εφαρμογής των προγραμμάτων σπουδών

Πρόταση της
Επιτροπής
προς το Συμβούλιο
Δημοτικής και Μέσης
Εκπαίδευσης

Δεκέμβριος 2008

**Αναλυτικό πρόγραμμα
για τα δημόσια σχολεία της
Κυπριακής Δημοκρατίας**

- ✓ Προοίμιο
- ✓ Μεταρρυθμίσεις αναλυτικών
προγραμμάτων – Ο δικός μας δρόμος
- ✓ Αποστολή και σκοποί της εκπαίδευσης
- ✓ Θεμελιώδεις παιδαγωγικές αρχές
- ✓ Αρχές οργάνωσης και εφαρμογής των
προγραμμάτων σπουδών

**Πρόταση της
Επιτροπής
προς το Συμβούλιο
Δημοτικής και Μέσης
Εκπαίδευσης**

Δεκέμβριος 2008

Προοίμιο

**Αναλυτικά προγράμματα για την
ελληνοκυπριακή κοινότητα**

Η ιδιαιτερότητα της Κύπρου

Τα αναλυτικά προγράμματα για τα σχολεία της ελληνοκυπριακής κοινότητας μοιράζονται με τα αντίστοιχα των άλλων χωρών την πρόνοια για την προετοιμασία των νέων ανθρώπων με στόχο την ενεργή και δημιουργική συμμετοχή τους στην κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική και οικονομική ζωή. Ταυτόχρονα όμως διαφέρουν γιατί η ελληνοκυπριακή κοινότητα πορεύεται στον 21^ο αιώνα μέσα από σοβαρές ιδιαιτερότητες που σφραγίζουν την πορεία της.

Σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που, κατά κανόνα, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο αναπτύχθηκαν σε συνθήκες ειρήνης, η Κύπρος βίωσε αποικιοκρατία, κηδεμονευόμενη ανεξαρτησία, πραξικόπημα, στρατιωτική εισβολή, κατοχή και μαζική προσφυγιά. Αποτελεί ένα ιδιαίτερο κατόρθωμα το γεγονός ότι, μέσα σ' αυτές τις αντίξοες και δραματικές συνθήκες, η Κύπρος πραγματοποίησε τεράστια βήματα στους τομείς του πολιτισμού, της οικονομίας και της κοινωνικής συνοχής, έτσι ώστε να διακρίνεται για όλα αυτά σήμερα στην Ευρώπη. Την ίδια στιγμή η ελληνοκυπριακή κοινότητα διεκδικεί το δικαίωμα και τη δυνατότητα να ζει ειρηνικά και χωρίς περιορισμούς σε μια ενωμένη πατρίδα.

**Εκπαιδευτικό σύστημα που
διασφαλίζει το μέλλον των νέων
ανθρώπων**

**Πλαίσιο της εκπαίδευσης: Ο
ελληνικός πολιτισμός**

**Διαμόρφωση εθνικής, θρησκευτικής
και πολιτισμικής ταυτότητας
αυτόνομα και με αυτοπεποίθηση**

Σε αυτό το ιδιαίτερο περιβάλλον τα νέα αναλυτικά προγράμματα έρχονται να θεμελιώσουν ένα εκπαιδευτικό σύστημα που διασφαλίζει για τους νέους ανθρώπους

- ✚ Τη δραστήρια συμμετοχή τους στην εργασία, στην πολιτική, στην οικονομία και στον πολιτισμό,
- ✚ τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της γνώσης,
- ✚ τη διαβίωσή τους στη γη των προγόνων σε συνθήκες υπερβολικής ελευθερίας, δημοκρατίας, ευημερίας και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η εκπαίδευση συντελείται στο πλαίσιο του ελληνικού πολιτισμού, όπως αυτός διαμορφώθηκε στο πέρασμα των χρόνων και ιδιαίτερα στην επαφή του με άλλους πολιτισμούς. Στο πλαίσιο αυτό τα παιδιά της ελληνοκυπριακής κοινότητας ενισχύονται για να διαμορφώσουν αυτόνομα και με αυτοπεποίθηση την ταυτότητά τους (εθνική, θρησκευτική, πολιτισμική), μαθαίνοντας ταυτόχρονα να σέβονται τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας των άλλων κοινοτήτων της Δημοκρατίας της Κύπρου, καθώς επίσης των συμμαθητών και συμμαθητριών τους που

**Εκπαίδευση: Ατομικό και
ανθρώπινο δικαίωμα κάθε παιδιού**

**Πρόληψη των αρνητικών συνεπειών
που συχνά συνοδεύουν τα παιδιά με
αναπηρία, δύσκολο οικογενειακό
περιβάλλον, οικονομική δυσπραγία
και διαφορετικό πολιτισμικό
υπόβαθρο**

κατάγονται από άλλες χώρες. Για τα παιδιά με διαφορετική καταγωγή υπάρχει πρόνοια ώστε να μπορούν επίσης να αναπτύξουν ολόπλευρα τη δική τους ιδιαίτερη ταυτότητα.

Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να αποκτήσει όλα εκείνα τα αγαθά που χαρακτηρίζουν τον «μορφωμένο» άνθρωπο του 21^{ου} αιώνα. Η συνταγματική «υποχρέωση στην εκπαίδευση» υποδηλώνει την απόφαση της κοινωνίας να μην επιτρέψει την εξαίρεση κανενός παιδιού από την επιτυχή άσκηση του δικαιώματος στη μόρφωση. Η διασφάλιση της ισότιμης συμμετοχής όλων των παιδιών στην εκπαίδευση αποτελεί βασική αρχή του αναλυτικού προγράμματος.

Για την εκπλήρωση αυτής της κοινωνικής υπόσχεσης προς τη νέα γενιά, το αναλυτικό πρόγραμμα οργανώνεται και εφαρμόζεται με επίκεντρο την πρόνοια αποτελεσματικής πρόληψης και εξάλειψης των αρνητικών συνεπειών που συχνά συνοδεύουν τα παιδιά με αναπηρία, δύσκολο οικογενειακό περιβάλλον, οικονομική δυσπραγία και διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Αφετηρία αυτής της προσέγγισης αποτελούν ο σεβασμός του προσώπου κάθε παιδιού και η αφοσίωση στα ανθρώπινα δικαιώματα.

**Το σχολείο του 21^{ου} αιώνα:
Δημοκρατικό και Ανθρώπινο**

Δημοκρατικό σχολείο:

- ✓ **Κοινό σχολικό περιβάλλον
για όλα τα παιδιά**
- ✓ **Επίτευξη όλων των στόχων
της εκπαίδευσης από όλα τα
παιδιά**

Τους παραπάνω στόχους έρχεται να πραγματοποιήσει το εγχείρημα της διαμόρφωσης στην Κύπρο ενός δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου.

Ο όρος «δημοκρατικό και ανθρώπινο» έχει συγκεκριμένη σημασία στο πλαίσιο του παιδαγωγικού προβληματισμού, ο οποίος αναπτύχθηκε ήδη από την εποχή των δημοκρατικών μεταρρυθμιστικών εκπαιδευτικών κινήματων του μεσοπολέμου και σφραγίζει τα τελευταία χρόνια όλες τις επιτυχημένες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στον κόσμο.

«Δημοκρατικό σχολείο» σημαίνει ένα σχολείο στο οποίο φοιτούν μαζί όλα τα παιδιά - ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ιδιαιτερότητα μπορεί να έχουν- για να προετοιμαστούν για το κοινό τους μέλλον. Σημαίνει επιπλέον ένα σχολείο, στο οποίο κανένα παιδί δεν αποκλείεται από την απόκτηση όλων των εφοδίων που χαρακτηρίζουν ένα μορφωμένο άνθρωπο. Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σχολείο που προσανατολιζόταν στην παροχή ισότητας ευκαιριών σε όλα τα παιδιά και αποποιείται την ευθύνη για την ανισότητα στα αποτελέσματα, το δημοκρατικό σχολείο οργανώνεται με τέτοιο

Ανθρώπινο σχολείο:

- ✓ Σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας
- ✓ Δικαίωμα στην παιδική ηλικία και στη νεότητα

τρόπο ώστε να παρέχει σε όλα τα παιδιά τη δυνατότητα επίτευξης όλων των στόχων της εκπαίδευσης, χωρίς οποιεσδήποτε εκπτώσεις στην ποσότητα και στην ποιότητα των μορφωτικών αγαθών.

«Ανθρώπινο σχολείο» χαρακτηρίζεται το σχολείο στο οποίο κανένα παιδί δεν αποκλείεται, δεν περιθωριοποιείται, δεν στιγματίζεται, δεν περιφρονείται και δεν δυστυχεί εξαιτίας κάποιας ιδιαιτερότητας. Είναι ένα σχολείο απόλυτου σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και επιπλέον ένα σχολείο στο οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα να μη βιώνουν την παιδική και τη νεανική ηλικία αποκλειστικά ως περιόδους ιδιαίτερα κοπιαστικής προετοιμασίας για τη ζωή του ενήλικου ανθρώπου (όπως συμβαίνει στο παραδοσιακό σχολείο) αλλά ως τις πιο δημιουργικές και ευτυχισμένες περιόδους της ανθρώπινης ζωής.

Μεταρρυθμίσεις αναλυτικών προγραμμάτων – Ο δικός μας δρόμος

Συγχύσεις γύρω από την έννοια
του αναλυτικού προγράμματος

Παραδοσιακές προσεγγίσεις

Η έννοια του αναλυτικού προγράμματος συγγέεται συχνά με την έννοια της «ύλης» των μαθημάτων που πρέπει να διδαχτεί από τους/τις εκπαιδευτικούς και να αφομοιωθεί από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Γι' αυτό μερικές φορές η μεταρρύθμισή τους θεωρείται ως μια υπόθεση πρόσθεσης και αφαίρεσης ύλης, αλλαγής βιβλίων, διδακτικών μέσων και μεθόδων διδασκαλίας.

Η άποψη αυτή σχετίζεται με μια παραδοσιακή προσέγγιση της εκπαίδευσης, σύμφωνα με την οποία η εκπαίδευση ταυτίζεται με τις εξής δύο διαδικασίες:

- α) την αποταμίευση στο μυαλό των παιδιών ενός αυστηρά καθορισμένου συνόλου πληροφοριών, και
- β) την εξάσκηση των μαθητών και των μαθητριών σε ένα ρεπερτόριο τεχνικών διαχείρισης των πληροφοριών αυτών.

Πρόκειται για μια προσέγγιση που χαρακτηρίζει τις στάσιμες και τις συντηρητικές κοινωνίες, που αντιστέκονται στις ριζικές αλλαγές. Σε ένα τέτοιο κοινωνικό πλαίσιο η μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων περιορίζεται στην προσθαφαίρεση ύλης και στον εκσυγχρονισμό της και, μερικές φορές,

Μεταρρύθμιση αναλυτικών
προγραμμάτων ως
προσθαφαίρεση ύλης

**Μεταρρυθμίσεις αναλυτικών
προγραμμάτων ως διαδικασία
προκαθορισμένων αλλαγών με
περιορισμένο το ρόλο των
εκπαιδευτικών**

στην τροποποίηση του ρεπερτορίου τεχνικών διαχείρισης των πληροφοριών αυτών.

Αλλαγές αναλυτικών προγραμμάτων αυτής της μορφής έχουν αφετηρία τη λογική ότι η αποστολή της εκπαίδευσης παραμένει αναλλοίωτη στο πέρασμα του χρόνου και ότι οι αλλαγές από γενιά σε γενιά στη μόρφωση των ανθρώπων αφορούν αποκλειστικά στην αλλαγή ενός μέρους του σώματος των πληροφοριών και των τεχνικών διαχείρισής τους.

Στις περιπτώσεις αυτές, κατά κανόνα, οι πολιτικές ηγεσίες αναθέτουν στις αρμόδιες εκπαιδευτικές υπηρεσίες να προχωρήσουν στις, προκαθορισμένες ως προς το είδος και την έκταση, αλλαγές και να πάρουν όλα τα μέτρα ώστε να εφαρμοστούν πιστά από τους/τις εκπαιδευτικούς. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών, όταν προβλέπεται, περιορίζεται στο ρόλο του εκτελεστή πιλοτικών εφαρμογών, που παρέχει στους συγγραφείς των νέων αναλυτικών προγραμμάτων στοιχεία είτε για μεγαλύτερη προσαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων στην υπάρχουσα κατάσταση είτε, συχνότερα, για το σχεδιασμό προγραμμάτων επιμόρφωσης, με στόχο την προσαρμογή των εκπαιδευτικών στα νέα δεδομένα.

Προοδευτικές προσεγγίσεις

Διαφορετική είναι η άποψη για τις μεταρρυθμίσεις των αναλυτικών προγραμμάτων σε όσες κοινωνίες δεν χαρακτηρίζονται από φόβο απέναντι στις αλλαγές, αλλά αντίθετα τις επιδιώκουν ως απαραίτητες διαδικασίες στο πλαίσιο μιας κοινωνικά σχεδιασμένης πορείας προς την ανθρώπινη πρόοδο. Στην προσέγγιση αυτή η μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων επιτρέπει πολλές εκδοχές, καθώς πολλές είναι οι απόψεις γι' αυτό που χαρακτηρίζεται «ανθρώπινη πρόοδος» και, στη συνέχεια, πολλές είναι οι απόψεις για την αποστολή που καλείται να επιτελέσει η εκπαίδευση στην πορεία αυτή. Τα αναλυτικά προγράμματα, δηλαδή, έρχονται καταρχήν να απαντήσουν σε θεμελιώδη ερωτήματα, που είναι ερωτήματα πολιτικού χαρακτήρα, με την κυριολεκτική έννοια του όρου.

Τα παραπάνω ερωτήματα χαρακτηρίζονται «θεμελιώδη», επειδή το είδος της απάντησής τους είναι εκείνο που καθορίζει όλα όσα πρέπει να επιτελεστούν στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για να μπορέσει αυτή να ανταποκριθεί με επιτυχία στην αποστολή της. Αυτά αφορούν, π.χ., το περιεχόμενο των μαθημάτων, τους τρόπους διδασκαλίας και μάθησης, το μαθησιακό περιβάλλον, τις μορφές αξιολόγησης, τις σχέσεις των εκπαιδευτικών με τους γονείς και όλα όσα συνδέονται με την εκπαιδευτική

Μεταρρυθμίσεις αναλυτικών προγραμμάτων σε προοδευτικές κοινωνίες: αποτέλεσμα απαντήσεων σε θεμελιώδη ερωτήματα

Τα αναλυτικά προγράμματα αναφέρονται σε όλες τις διαστάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας, οι οποίες αντιμετωπίζονται ως στοιχεία ενός συστήματος

**«Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση
είναι η μεταρρύθμιση των
αναλυτικών προγραμμάτων»**

**Τα ερωτήματα που βρίσκονται
στην αφετηρία της εκπόνησης
των αναλυτικών προγραμμάτων**

διαδικασία και συμβάλλουν στην επιτυχία της ή, αντίθετα, την παρεμποδίζουν.

Αντιλαμβάνεται κανείς ότι η μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων έχει ιδιαίτερη σημασία για ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς αποτελεί αφετηρία και σημείο αναφοράς για κάθε αλλαγή στο εκπαιδευτικό σύστημα: αξιολόγηση, κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή, διδακτικά υλικά και σχολικά εγχειρίδια, επιμόρφωση και άλλα παρόμοια εξαρτώνται πλήρως από το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων. Γι' αυτό στις αρχές της δεκαετίας του 1970, δεκαετία έντονων παιδαγωγικών προβληματισμών και ριζικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων στην Ευρώπη, τα σχετικά εγχειρίσματα «σφραγίστηκαν» από τη φράση «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση είναι η μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων».

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι οι αποφάσεις πολιτικού χαρακτήρα που βρίσκονται στην αφετηρία της εκπόνησης των αναλυτικών προγραμμάτων αφορούν τα εξής ερωτήματα:

- ✚ Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της μελλοντικής κοινωνίας που θέλουμε να έχουμε;
- ✚ Ποιος θέλουμε να είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης στους σχεδιασμούς μας για την επίτευξη του οράματός μας για την

**Προϋπόθεση για ευρεία
συναίνεση στην εκπαίδευση: Η
δυνατότητα συμμετοχής όλων
στον καθορισμό των σκοπών**

**Η παραπέρα ανάπτυξη των
αναλυτικών προγραμμάτων
θεμελιώνεται στην
επιστημονική έρευνα και στη
σχολική εμπειρία**

κοινωνία;

- ✚ Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που θέλουμε να έχει ο μορφωμένος άνθρωπος στον κόσμο που επιδιώκουμε να οικοδομήσουμε;

Αν η απάντηση αυτών των ερωτημάτων αποτελεί απόφαση πολιτικού χαρακτήρα, στην οποία είναι θεμιτό και επιθυμητό να συνεισφέρουν όλοι οι πολίτες, με στόχο την επίτευξη της ευρύτερης δυνατής συναίνεσης. Η παραπέρα ανάπτυξη των αναλυτικών προγραμμάτων, που έρχεται να μετατρέψει τους σκοπούς σε διδακτική πράξη, απαιτεί ειδικές γνώσεις οι οποίες αντλούνται από την επιστημονική έρευνα και από τη σχολική εμπειρία. Γι' αυτό αποτελούν σε πολύ μεγάλο βαθμό αποκλειστικά υπόθεση των ειδικών επιστημόνων και των εκπαιδευτικών.

Με ποιο τρόπο, όμως, απαντώνται τα θεμελιώδη ερωτήματα πολιτικού χαρακτήρα που βρίσκονται στην αρχή και στη βάση των αναλυτικών προγραμμάτων; Η, διαφορετική προσέγγιση αυτού του ζητήματος στα ποικίλα μεταρρυθμιστικά εγχειρήματα χαρακτηρίζει τις διαδικασίες καθορισμού των σκοπών και ερμηνεύει, σε μεγάλο βαθμό, τις διαφορές στο περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων.

Πώς καθορίζονται οι σκοποί της εκπαίδευσης;

Θεωρητικά σενάρια

Πολλές διαφορετικές πρακτικές

Διαδικασίες καθορισμού των σκοπών και των αρχών της εκπαίδευσης

Ήδη στη δεκαετία του 1970 ο τρόπος καθορισμού της αποστολής και των σκοπών της εκπαίδευσης αποτέλεσε ένα σημαντικό θέμα επιστημονικής διερεύνησης και πολιτικής διαμάχης. Στο κλασικό σύγγραμμα των Becker et.al. «Το Αναλυτικό Πρόγραμμα –Πράξη, Επιστήμη και Πολιτική» (Das Curriculum – Praxis, Wissenschaft und Politik. Juventa Verlag, München 1974) αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι για τη διατύπωση του περιεχομένου των αναλυτικών προγραμμάτων θεωρητικά μπορούμε να απευθυνθούμε σε ένα ινστιτούτο για να έχουμε την άποψη των γονέων και να προσανατολιστούμε σ' αυτήν, να ζητήσουμε τη γνώμη σημαντικών εκπροσώπων της οικονομίας, να αναθέσουμε τη συγγραφή τους στους βουλευτές του Κοινοβουλίου ή στους επισκόπους της Ιεράς Συνόδου, να πάρουμε υπόψη μας αυτό που ήδη διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί ή αυτό που ζητούν οι μαθητές και οι μαθήτριες, να στηριχθούμε στα πορίσματα ενός μεγάλου συνεδρίου των σημαντικότερων Παιδαγωγών ή, τέλος να αφήσουμε όλη τη διαδικασία στη δικαιοδοσία των λειτουργών του Υπουργείου Παιδείας.

Αρκετά από τα παραπάνω, και μάλιστα εκείνα που τότε θεωρούνταν σχεδόν αδιανόητα, σήμερα αποτελούν πρακτική καθόλου ασυνήθιστη. Πράγματι σε πολλές περιπτώσεις σήμερα οι σκοποί των αναλυτικών

Δυνητικά σενάρια για τον καθορισμό των σκοπών της εκπαίδευσης στην Κύπρο

προγραμμάτων και όσα η διατύπωσή τους συνεπάγεται ανταποκρίνονται σε απόψεις εκπροσώπων της οικονομίας ή είναι προϊόν ειδικής επεξεργασίας των απόψεων που εκφράζονται σε ορισμένους από αυτούς τους χώρους (π.χ. οι έρευνες DELPHI). Άλλωστε, με παρόμοιο τρόπο καθορίζονται οι σκοποί και οι στόχοι σε κείμενα που επηρεάζουν αποφασιστικά την εκπαιδευτική πολιτική και την καθημερινότητα των σχολείων πολλών χωρών, όπως π.χ. είναι τα κείμενα της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε αυτό το διεθνές πλαίσιο, θεωρητικά, θα ήταν δυνατόν η Επιτροπή Μεταρρύθμισης των Αναλυτικών Προγραμμάτων να υιοθετήσει και να προσαρμόσει στα δεδομένα της Κύπρου τους σκοπούς και τις επεξεργασίες τέτοιων οργανισμών (στους οποίους συμμετέχει η Κύπρος), όπως συμβαίνει σε αρκετές περιπτώσεις. Επίσης, θεωρητικά, θα ήταν δυνατόν η κυβέρνηση να διατυπώσει τους σκοπούς ως προϊόν πολιτικής απόφασης και να ζητήσει από την Επιτροπή να αναπτύξει τα αναλυτικά προγράμματα στη βάση αυτών των σκοπών. Τέλος, θα μπορούσε η Επιτροπή να χρησιμοποιήσει ως βάση το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα και να προχωρήσει σε ορισμένες μόνον τροποποιήσεις των σκοπών και στη συνέχεια στις σχετικές αναγκαίες αλλαγές στα υπόλοιπα τμήματα του αναλυτικού προγράμματος.

**Συμμετοχή όσων
εμπλέκονται στην
εκπαίδευση και όσων
ενδιαφέρονται να έχουν
άποψη για την Παιδεία**

Ο δικός μας δρόμος: Μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων ως δημόσιο εγχείρημα

Η Επιτροπή δεν έκανε τίποτε από τα παραπάνω, που είναι και συνήθη και θεμιτά, αλλά ξεκίνησε τη διαδικασία της Μεταρρύθμισης των Αναλυτικών Προγραμμάτων ως «δημόσιο εγχείρημα». Ως ένα εγχείρημα, δηλαδή, στο οποίο κλήθηκαν να συμμετάσχουν με τον προβληματισμό και με τις προτάσεις τους σε ό,τι αφορά τη βάση του αναλυτικού προγράμματος όλες οι οργανώσεις, όλοι οι θεσμοί και όλοι οι άνθρωποι που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία ή που ενδιαφέρονται να έχουν λόγο για την Παιδεία. Για το λόγο αυτό από την πρώτη ημέρα της λειτουργίας της η Επιτροπή δημοσιοποίησε τους εκάστοτε προβληματισμούς της και αναζητεί τη συνεισφορά της κυπριακής κοινωνίας σ' αυτούς.

Η επιλογή της Επιτροπής να κάνει τη μεταρρύθμιση των αναλυτικών προγραμμάτων δημόσια υπόθεση αποτελεί για πολλούς και πολλές πρωτόγνωρη και, στην εφαρμογή της, δύσκολη διαδικασία. Όμως, η επιλογή αυτή είναι λογική απόρροια της πεποίθησης ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν επιτρέπεται να αποκλείεται κανένας πολίτης από τις διαβουλεύσεις για την αποστολή και τους σκοπούς της εκπαίδευσης, γιατί από τις σχετικές αποφάσεις εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό το μέλλον όλων των παιδιών και της ίδιας της χώρας.

Επιπλέον, η επιλογή να είναι η μεταρρύθμιση

Η διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης θα τηρηθεί σε όλες τις φάσεις της μεταρρύθμισης

δημόσιο εγχείρημα και στις επόμενες φάσεις (μέχρι την ολοκλήρωσή της) έχει αφετηρία τη γνώση ότι ένα τέτοιο εγχείρημα στον 21^ο αιώνα μόνον τότε μπορεί να στεφθεί από επιτυχία, όταν συμμετέχουν σε όλες τις φάσεις του σχεδιασμού της οι άνθρωποι και οι θεσμοί που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Με το σκεπτικό αυτό η Επιτροπή επεξεργάστηκε την πρότασή της για

- ✚ τους σκοπούς και την αποστολή της εκπαίδευσης στην Κύπρο του 21^{ου} αιώνα, και
- ✚ τις παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές οργάνωσης και εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος.

Η πρόταση αυτή παρουσιάστηκε σε πολυάριθμες δημόσιες συγκεντρώσεις και σε ειδικές συναντήσεις με τις οργανώσεις και τις παρατάξεις των εκπαιδευτικών, τα πολιτικά κόμματα, τις ομοσπονδίες γονέων και το προσωπικό πολλών σχολείων (στο πλαίσιο των παιδαγωγικών συνεδριών και επισκέψεων).

Η υπευθυνότητα των συνομιλητών σε όλες αυτές τις συναντήσεις μπορεί να εκτιμηθεί ως απόδειξη του γεγονότος ότι η κυπριακή κοινωνία είναι ώριμη για μια τέτοια δημοκρατική διαδικασία και, συνεπώς, είναι δικαιολογημένη η αισιοδοξία για την πορεία και την έκβαση αυτού του σημαντικού δημόσιου εγχειρήματος.

Η υπευθυνότητα των συνομιλητών σε όλες τις διαβουλεύσεις θεμελιώνει την αισιοδοξία για την πορεία της μεταρρύθμισης

**Τα αναλυτικά προγράμματα
είναι ένα πολυδιάστατο σύστημα
με εσωτερική ιεραρχία**

Περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων

Στα αναλυτικά προγράμματα ορίζονται

- ✚ η αποστολή και οι σκοποί της εκπαίδευσης
- ✚ οι θεμελιώδεις παιδαγωγικές αρχές
- ✚ οι αρχές οργάνωσης και εφαρμογής των προγραμμάτων σπουδών,
- ✚ οι ειδικοί στόχοι,
- ✚ το περιεχόμενο,
- ✚ τα προγράμματα σπουδών για κάθε τάξη και γνωστικό αντικείμενο,
- ✚ οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης,
- ✚ οι δείκτες επιτυχίας και οι τρόποι αξιολόγησης,
- ✚ το μαθησιακό περιβάλλον,
- ✚ οι σχέσεις σχολείου και οικογένειας,
- ✚ οι συμπληρωματικές δραστηριότητες που απαιτούνται για την επιτυχία της αποστολής που έχει το σχολείο.

Τι περιλαμβάνεται στους σκοπούς της εκπαίδευσης;

Αποστολή και σκοποί της εκπαίδευσης

Στους σκοπούς ενός αναλυτικού προγράμματος περιγράφονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μορφωμένου ανθρώπου, τα οποία πρέπει να διαμορφωθούν και να καλλιεργηθούν στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, οι σκοποί αναφέρονται στις προσδοκίες τις κοινωνίας αναφορικά με την ανάπτυξη των μαθητών και των μαθητριών, δηλαδή:

- ✚ στις γνώσεις που θα αποκτήσουν,
- ✚ στις ικανότητες και στις δεξιότητες που θα αναπτύξουν,
- ✚ στις αξίες που θα καλλιεργήσουν,
- ✚ στις στάσεις που θα υιοθετήσουν
- ✚ στις συμπεριφορές που θα επιδείξουν.

Με την έννοια αυτή στους σκοπούς των αναλυτικών προγραμμάτων αποτυπώνονται τα οράματα της κοινωνίας για την επόμενη γενιά και ο ρόλος της εκπαίδευσης στο εγχείρημα πραγμάτωσης των οραμάτων.

Ένα επαρκές και συνεκτικό
σώμα γνώσεων από όλες τις
επιστήμες

Ενίσχυση της ανθρωπιστικής
διάστασης

Αποστολή της εκπαίδευσης στον 21^ο αιώνα

Αποστολή της σύγχρονης εκπαίδευσης, την οποίαν υπηρετεί το αναλυτικό πρόγραμμα, είναι να συμβάλει στη διαμόρφωση ανθρώπων, που έχουν τα εξής γνωρίσματα:

- 1) **Κατέχουν** ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων από όλες τις επιστήμες για να είναι σε θέση
 - α) να κατανοούν και να ερμηνεύουν τα φαινόμενα του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους, και να τα μεταβάλλουν προς όφελος της κοινωνίας
 - β) να επικοινωνούν ισότιμα και δημιουργικά με τους συναθρώπους τους και να διαμορφώνουν τη ζωή τους με τη βοήθεια των επιστημονικών και πολιτιστικών επιτευγμάτων της ανθρωπότητας
 - γ) να συνεχίζουν τις σπουδές τους και να συμβάλουν στην ανάπτυξη της ανθρώπινης γνώσης
 - δ) να ασκούν με γνώση οποιοδήποτε επάγγελμα επιλέξουν, να μπορούν να συμβαδίζουν με την εξέλιξη του και, εφόσον το επιθυμούν, να συμβάλλουν σ' αυτήν.

Σε όλες τις διαβουλεύσεις εκφράστηκε η επιθυμία να ενισχυθεί η ανθρωπιστική διάσταση της εκπαίδευσης, έτσι ώστε ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας να σφραγίζει όλους τους τομείς της.

Απόκτηση γνώσεων και
ανάπτυξη στάσεων και
συμπεριφορών που
απαρτίζουν τη σύγχρονη
δημοκρατική πολιτότητα

2) **Είναι πολίτες, που**

- α) Χαρακτηρίζονται** από δημοκρατικότητα, αγωνιστικότητα, παρρησία και κοινωνική υπευθυνότητα, και εμφορούνται από τις αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης,
- β) Διαμορφώνουν** και βιώνουν συνθήκες ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα και διαχειρίζονται με γνώση και ευαισθησία τα φαινόμενα ετερότητας των σημερινών πολυπολιτισμικών κοινωνιών
- γ) Σέβονται** και προστατεύουν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη
- δ) Θεμελιώνουν** την προσωπική ψυχική και σωματική ευεξία στην αυτογνωσία, στη φυσική άσκηση, στην έλλογη διατροφή και διαβίωση, στη συνειδητή διαμόρφωση του ελεύθερου χρόνου ως περίοδο δημιουργικής δραστηριότητας και ευχάριστης κοινωνικής συναναστροφής, στην ικανότητα διεκδίκησης κατάλληλων συνθηκών υγείας και αντιμετώπισης των πολυποίκιλων μηχανισμών επηρεασμού και χειραγώγησης.

Καλλιέργεια όλων των
ιδιοτήτων, ικανοτήτων και

**δεξιότητων που απαιτούνται
στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα
(«ικανότητες-κλειδιά»)**

**«Ικανότητες-κλειδιά» για την
ανάπτυξη του δημιουργικού
ανθρώπου**

- 3) **Διαθέτουν** στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο τις κομβικές ιδιότητες, ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα, δηλαδή
- α) Δημιουργικότητα
 - β) Κριτική σκέψη και αναστοχαστική διαχείριση της γνώσης
 - γ) Θεωρητική σκέψη και ικανότητα μετατροπής της θεωρίας σε πράξη
 - δ) Ικανότητες και δεξιότητες ανάλυσης και σχεδιασμού
 - ε) Προθυμία και ικανότητα για συλλογική εργασία και ανταλλαγή πληροφοριών
 - στ) Ικανότητα λύσης προβλημάτων και, παράλληλα, ετοιμότητα αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων και ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών θεωριών
 - ζ) Άριστη, δόκιμη και συνετή χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας
 - η) Ενσυναίσθηση και δεξιότητες διαπροσωπικής επικοινωνίας.
 - θ) Στις διαβουλεύσεις εκφράστηκε η επιθυμία, οι παραπάνω ιδιότητες, ικανότητες και δεξιότητες να

Προσοχή!
**Οι έννοιες εισάγονται σε αυτό
το κεφάλαιο ορίζονται και
εξειδικεύονται σε ειδικό
παράρτημα**

μην κατανοούνται και καλλιεργούνται αποκλειστικά ως εργαλείο ατομικής επιτυχίας στην «κοινωνία της γνώσης» -όπως προτείνεται σε αρκετά σχετικά κείμενα- αλλά να εντάσσονται στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και των μαθητριών προς την κατεύθυνση ενός δημιουργικού, κοινωνικού και ικανού για συνεργασία ανθρώπου που συμμετέχει ενεργητικά στην παραγωγή πολιτισμού και κοινωνικού πλούτου.

Σημείωση: Εννοείται ότι σε ένα παράρτημα που ακολουθεί, όλες οι έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν στο κεφάλαιο αυτό ορίζονται και εξειδικεύονται για την εκπαιδευτική διαδικασία ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ενιαίο τρόπο από τις επιτροπές κατάρτισης των προγραμμάτων σπουδών και, αργότερα, από τους/τις εκπαιδευτικούς στο σχολείο.

**Οι σκοποί δεν είναι
αυτοτελείς μονάδες –
αποτελούν τις διαφορετικές
διαστάσεις του ενιαίου
εκπαιδευτικού έργου**

**Σημαντικές ομοιότητες και
διαφορές**

Οι σκοποί στο επίπεδο της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Η απαρίθμηση μεμονωμένων σκοπών και η ένταξή τους σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες (συνεκτικό σώμα γνώσεων από όλες τις επιστήμες, πολιότητα, «ικανότητες-κλειδιά») δεν επιτρέπεται να οδηγεί στη λανθασμένη εντύπωση ότι αποτελούν αυτοτελείς μονάδες που χρειάζονται ή επιδέχονται αυτοτελή και ξεχωριστή προσέγγιση στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Οι σκοποί αυτοί αναφέρονται σε καταστάσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας που είναι αλληλένδετες, αλληλοεξαρτώμενες και αμοιβαία καθοριζόμενες.

Στο επίπεδο της εκπαίδευσης οι σκοποί εκφράζονται ως διαφορετικές διαστάσεις ενός ενιαίου εκπαιδευτικού έργου. Οι διαστάσεις αυτές σε ορισμένες περιπτώσεις βρίσκονται στο επίκεντρο και τονίζονται περισσότερο, ενώ άλλες φορές βρίσκονται στο περιθώριο και τονίζονται λιγότερο ή βρίσκονται στην αφάνεια και δεν αποτελούν καθόλου αντικείμενο ενασχόλησης. Ποτέ όμως η επιδίωξη επίτευξης ενός σκοπού δεν επιτρέπεται να υπονομεύει την επίτευξη ενός από τους άλλους σκοπούς ή να έρχεται σε αντίθεση με αυτόν. Με την έννοια αυτή όλοι οι σκοποί είναι «παρόντες» και λαμβάνονται υπόψη σε κάθε

φάση κατάρτισης και εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος.

Ομοιότητες

Σύγκριση με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η σύγκριση με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτοί διατυπώνονται στη σχετική ανακοίνωση της Επιτροπής της 3ης Ιουλίου 2008 («Βελτίωση των ικανοτήτων για τον 21^ο αιώνα: ατζέντα για την ευρωπαϊκή συνεργασία στο σχολικό τομέα»), αναδεικνύει σημαντικές ομοιότητες και διαφορές.

Οι ομοιότητες αφορούν τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης στην καλλιέργεια

- α) της ικανότητας χρήσης των γνώσεων που αποκτούνται στο σχολείο για την κατανόηση και την ερμηνεία φαινομένων της καθημερινής ζωής
- β) της πολιτότητας, που αναφέρεται στη διαχείριση προβλημάτων ετερότητας, περιβάλλοντος και προσωπικής ευεξίας
- γ) των ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στον 21^ο αιώνα.

Οι διαφορές αφορούν τη διαφορετική προσέγγιση

Διαφορές

- Συμπέρασμα:**
περισσότερο
- ✓ απαιτητικό
 - ✓ δημοκρατικό
 - ✓ αγωνιστικό
 - ✓ ανθρωποκεντρικό

**Αυξημένες δυνατότητες της
κυπριακής κοινωνίας στον
τομέα της εκπαίδευσης**

σε ό,τι αφορά τα εξής:

- α) Το εύρος του σώματος γνώσεων που πρέπει να αποκτήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες από το σύνολο των επιστημών -στη δική μας περίπτωση είναι μεγαλύτερο το εύρος των γνώσεων, περισσότεροι οι τομείς χρήσης τους και, κυρίως, μεγαλύτερη η έμφαση που δίνεται στην ανθρωπιστική διάστασή τους.
- β) Το περιεχόμενο της πολιτότητας -στη δική μας περίπτωση υπάρχει προσανατολισμός στον πολίτη που χαρακτηρίζεται από την αρχαιοελληνική έννοια της παρρησίας και τα σύγχρονα ιδανικά της κοινωνικής αλληλεγγύης, ενώ ταυτόχρονα δίνεται έμφαση στην καλλιέργεια ιδιοτήτων, όπως είναι π.χ. η αγωνιστικότητα, που σχετίζονται με την πολιτική κατάσταση της Κύπρου.

Συμπερασματικά: είναι φανερό ότι το νέο αναλυτικό πρόγραμμα εμπεριέχει τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τους οποίους όμως, εντάσσει σε ένα διαφορετικό πλαίσιο που είναι πιο απαιτητικό σε ό,τι αφορά το σώμα των γνώσεων, πιο δημοκρατικό και πιο αγωνιστικό σε ό,τι αφορά την πολιτότητα και πιο ανθρωποκεντρικό σε ό,τι αφορά τις «ικανότητες-κλειδιά».

Η επιλογή πιο προωθημένων σκοπών από αυτούς που συνιστά η Ευρωπαϊκή Ένωση στα κράτη-μέλη της

είναι αποτέλεσμα των ιδιαίτερων προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει η νέα γενιά της Κύπρου, αλλά κυρίως είναι αποτέλεσμα των αυξημένων δυνατοτήτων που διαθέτει η κυπριακή κοινωνία στον τομέα της εκπαίδευσης - δυνατότητες που δεν επιτρέπεται πλέον να μένουν ανεκμετάλλευτες.

Θεμελιώδεις παιδαγωγικές αρχές

Το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο, ως επιθυμητή μορφή σχολείου για τους μαθητές και τις μαθήτριες της ελληνοκυπριακής κοινότητας στον 21^ο αιώνα, έχει αφετηρία την αναγνώριση και το σεβασμό της μοναδικότητας και της προσωπικότητας του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας. Από την αρχή αυτή προκύπτει η υποχρέωση να οργανώνεται η εκπαίδευση με αφετηρία τον κάθε μαθητή και την κάθε μαθήτρια χωριστά («μαθητοκεντρική διδασκαλία»), σε αντίθεση με τα «αυτονόητα» του παραδοσιακού σχολείου, που είναι προσανατολισμένο σε μια κατηγορία παιδιών με – υποτιθέμενα- κοινά χαρακτηριστικά ως προς τις γνωστικές ικανότητες και το πολιτισμικό υπόβαθρο.

**«Μαθητοκεντρική
διδασκαλία»**

**Αντιμετώπιση των μαθητών
και των μαθητριών ως**

- ✓ **Μοναδικά πρόσωπα**
- ✓ **Μέλη της σχολικής
κοινότητας**
- ✓ **Μέλη της
οικογένειας και του
ευρύτερου
περιβάλλοντός τους**

**Σεβασμός των ιδιαίτερων
χαρακτηριστικών της
παιδικής ηλικίας και της
νεότητας**

Η κεντρική αρχή του δημοκρατικού και ανθρώπινου σχολείου σημαίνει σε παιδαγωγικό επίπεδο τα εξής:

Κάθε μαθητής και κάθε μαθήτρια έχει δικαίωμα

- I. να αντιμετωπίζεται ως πρόσωπο που αξίζει και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στο σχολείο για να αποκτήσει όλα τα εφόδια που χαρακτηρίζουν ένα μορφωμένο άνθρωπο
- II. να διδάσκεται και να μαθαίνει μαζί με τα άλλα παιδιά, ώστε η «ιδιαίτερη προσοχή του προσώπου» του να μην ταυτίζεται με αποκλεισμό, απομόνωση, στιγματισμό και υποβάθμιση της κοινωνικότητάς του
- III. να διαπιστώνει καθημερινά ότι λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες και οι ευαισθησίες του οικογενειακού του και του ευρύτερου κοινωνικού και πολιτισμικού του περιβάλλοντος και συνεπώς δεν προσβάλλεται η ανθρώπινη αξιοπρέπειά του.

Η αναφορά στην προσωπικότητα των μαθητών και των μαθητριών συνεπάγεται επίσης την αναγνώριση και το σεβασμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Στο παραδοσιακό σχολείο τα παιδιά και οι νέοι αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως εν δυνάμει ενήλικες που είναι υποχρεωμένοι να διαμορφώνουν τη ζωή τους στο παρόν μόνο ως φάση προετοιμασίας για τη ζωή στο μέλλον .

Σχολείο χωρίς άγχος

«Σχολείο για παιδιά και
νέους»

Ήδη από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, παιδαγωγοί, όπως ο Ντιούι, είχαν επισημάνει το κοινωνικό παράδοξο που αποτελεί η απώλεια της παιδικής ηλικίας και της νεότητας σε ευημερούσες κοινωνίες. Σήμερα γνωρίζουμε ότι πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες έχουν αφετηρία το γεγονός ότι η παιδικότητα και η νεανικότητα αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ως εμπόδια και όχι, όπως θα έπρεπε, ως συνθήκες που ευνοούν την αναζήτηση της γνώσης και τη χαρά που συνεπάγεται η διαδικασία αυτή όταν συνδυάζεται με την κοινωνική ζωή σε ένα προστατευμένο και γεμάτο ερεθίσματα σχολικό περιβάλλον.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το δημοκρατικό και ανθρώπινο σχολείο ταυτίζεται με τη διαμόρφωση

α) ενός σχολικού περιβάλλοντος χωρίς άγχος στα παιδιά, στους/στις εκπαιδευτικούς και στους γονείς, και

β) μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας που ενισχύεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας και της νεότητας, όπως είναι π.χ. η περιέργεια για το καινούριο και η αμφισβήτηση του δεδομένου.

Αυτές οι θεμελιώδεις παιδαγωγικές αρχές αποτελούν γνώμονα στην κατάρτιση του

αναλυτικού προγράμματος και διαπερνούν όλους τους τομείς του.

Σημασία του ενιαίου και συνεκτικού αναλυτικού προγράμματος για το σύνολο της εκπαίδευσης

Αρχές οργάνωσης και εφαρμογής των προγραμμάτων σπουδών

1) Ενιαίο και συνεκτικό αναλυτικό πρόγραμμα από την προδημοτική εκπαίδευση έως (και) το Λύκειο

Η απουσία συνέχειας και συνεκτικότητας μεταξύ των διάφορων επιπέδων εκπαίδευσης αποτελεί μια από τις σημαντικότερες αιτίες αποτυχίας των μαθητών/τριών και όλων των συνεπακόλουθων αρνητικών συνεπειών, όπως

Το βαρυφορτωμένο με ύλη πρόγραμμα σπουδών εμποδίζει τη μάθηση

Αρχές των νέων προγραμμάτων σπουδών:

- ✓ **Συνοπτικότητα**
- ✓ **Ισορροπία στα είδη μάθησης**
 - ✓ **Συνοχή**
 - ✓ **Συνέπεια**
- ✓ **Αποτελεσματικότητα**

είναι η μείωση κινήτρου, η ανασφάλεια και η έλλειψη ενδιαφέροντος για εργασία. Στα αναλυτικά προγράμματα συνολικά, και ειδικότερα στα προγράμματα σπουδών των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων οι διαδικασίες μάθησης και ανάπτυξης των μαθητών και των μαθητριών αντιμετωπίζονται ενιαία για το σύνολο της εκπαίδευσης και οργανώνονται με τρόπο που οι βασικές πυρηνικές γνώσεις, στάσεις, δεξιότητες επαναφέρονται και ανατροφοδοτούνται, όχι μόνο από επίπεδο σε επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και από τάξη σε τάξη, όπου μαθητές και μαθήτριες διαφορετικών επιπέδων ετοιμότητας συνεργάζονται και μαθαίνουν.

2) Συνοπτικό πρόγραμμα σπουδών

Το βαρυφορτωμένο με ύλη αναλυτικό πρόγραμμα περιορίζει τον παιδαγωγικό ρόλο του εκπαιδευτικού, ο οποίος τρέχει «να καλύψει την ύλη» χωρίς να μπορεί να ασκήσει την παιδαγωγική του αυτονομία για την οργάνωση διαφοροποιημένης διδασκαλίας και διδασκαλίας που καταλήγει σε μάθηση για όλους τους μαθητές.

Αντίθετα ένα συνοπτικό αναλυτικό πρόγραμμα υποστηρίζει την «τάξη – εργαστήριο ζωής» και

επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να αναλάβει τις πρωτοβουλίες και τις παιδαγωγικές παρεμβάσεις που χρειάζονται για ποιοτική και αποτελεσματική διδασκαλία. Επομένως, βασική αρχή ανάπτυξης των αναλυτικών προγραμμάτων είναι η Συνοπτικότητα τους, που αναφέρεται στην ποσότητα, το φόρτο των ειδών μάθησης που περιλαμβάνει, σε σχέση με το διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας και σε σχέση με όλες τις δραστηριότητες, πέρα από το πρόγραμμα που αναλαμβάνει ο εκπαιδευτικός και το σχολείο.

Το αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει επίσης να χαρακτηρίζεται από Ισορροπία στα είδη μάθησης που καλλιεργεί. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δεν πρέπει να είναι ετεροβαρές, να στοχεύει δηλαδή μόνο στην γνώση-πληροφορία, για να μπορεί να επιτυγχάνει την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή.

Πρέπει, ακόμη να χαρακτηρίζεται από Συνοχή, δηλαδή όλα τα δομικά του χαρακτηριστικά (στόχοι, μεθοδολογία, περιεχόμενο και αξιολόγηση) να συμβάλλουν στην επίτευξη του γενικού σκοπού, καθώς και από Συνέπεια, δηλαδή στενή σχέση μεταξύ των διαφόρων συστατικών/δομικών στοιχείων ενός προγράμματος, ούτως ώστε οι σκοποί να προκύπτουν από τη φιλοσοφία, η μεθοδολογία

να στηρίζει την επίτευξη των στόχων και διαδικασιών, η αξιολόγηση την επίτευξη των στόχων.

Τέλος ένα ποιοτικό αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει να είναι Αποτελεσματικό, με την έννοια ότι αυτό που περιέχει ως προσδοκώμενα αποτελέσματα (σκοποί, στόχοι και διαδικασίες) μπορούν να μετρηθούν/ τεκμηριωθούν ως αποτελέσματα της διδασκαλίας-μάθησης, χωρίς βέβαια αυτό να αγνοεί ότι το κλειδί για την αποτελεσματικότητα παραμένει πάντοτε ο εκπαιδευτικός.

**Επίπεδο
ετοιμότητας**

3) Παιδαγωγική διαφοροποίηση – Διδασκαλία προσανατολισμένη στο επίπεδο ετοιμότητας κάθε παιδιού

Ακόμη και οι μαθητές/τριες που έχουν την ίδια ηλικία διαφέρουν στην ετοιμότητά τους για μάθηση. Η ετοιμότητα για μάθηση καθορίζεται από τις προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες (εκπαιδευτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές), τα ενδιαφέροντα, το στυλ μάθησης, καθώς και το διαφορετικό ρυθμό μάθησης των μαθητών.

**Σκοπός της
διαφοροποίησης**

Τελικός σκοπός των διαδικασιών διαφοροποίησης είναι η εποικοδόμηση γνώσης για όλους τους μαθητές, η μεγιστοποίηση δηλαδή του κινήτρου, της γνωστικής και μεταγνωστικής ανάπτυξης και της επίδοσης του κάθε μαθητή. Ακόμη επιδιώκεται η ανάπτυξη των ατομικών ικανοτήτων και ενδιαφερόντων, η κάλυψη των κενών μάθησης, η προώθηση της αυτενέργειας και της πρωτοβουλίας των μαθητών, η διευκόλυνση της αυτοκατανόησης και της αυτογνωσίας και η ενίσχυση της ικανότητας συνεργασίας και κοινωνικής μάθησης.

**Σχολική τάξη και
διαφοροποίηση**

Σε μια διαφοροποιημένη τάξη μαθαίνουν τόσο οι μαθητές όσο και οι εκπαιδευτικοί και η όλη διαδικασία γίνεται μια διαδικασία Έρευνας Δράσης, που εμπλέκει την τάξη, το σχολείο και το οικογενειακό- κοινωνικό περιβάλλον του μαθητή. Οι εκπαιδευτικοί μαθαίνουν πώς οι μαθητές τους μαθαίνουν και γιατί δεν μαθαίνουν, έχουν επίγνωση του επιπέδου ετοιμότητας των μαθητών τους και μαθαίνουν να σχεδιάζουν μαθησιακές εμπειρίες βασισμένες στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των συγκεκριμένων μαθητών, λαμβάνοντας υπόψη το όλο ιστορικό μάθησης του μαθητή καθώς και την όλη βιογραφία του. Ο εκπαιδευτικός αποκτά έτσι την επίγνωση ότι αυτό που φέρουν μαζί τους οι μαθητές στο σχολείο και στη συνέχεια στην τάξη επηρεάζει το πώς μαθαίνουν και τι επιθυμούν να μάθουν.

**Διαφοροποίηση
και σχολική
αποτυχία**

Η διαφοροποίηση διδασκαλίας-μάθησης δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική, αν περιοριστεί σε μεθοδολογικές τεχνικές. Χρειάζεται μια κριτική θεώρηση του φαινομένου της σχολικής αποτυχίας, που θα αντιμετωπίζει το φαινόμενο μάθησης σε συνάρτηση με το τι γίνεται στην τάξη, στο σπίτι και στην

κοινωνία και σε σχέση με όλες τις καταστάσεις και διαδικασίες που επηρεάζουν την ποιοτική επικοινωνία μαθητή, εκπαιδευτικού και γνώσης. Αδυναμία μας να χειριστούμε με διαφορετικό τρόπο διαφορετικά παιδιά σημαίνει σχολική μειονεξία που οδηγεί σε σχολική αποτυχία, οι οποίες μπορεί να έχουν ως συνέπεια προβλήματα συμπεριφοράς, κοινωνικής παραβατικότητας και περιθωριοποίησης προσώπων και ομάδων.

Οι παιδαγωγικές προσεγγίσεις της διαφοροποίησης στηρίζονται σε:

- Συνεργασία και Αλληλόδραση
- Ανταλλαγή και αναδημιουργία ιδεών
- Συγκειμενικές προσεγγίσεις
- Έρευνα Δράσης, Αναστοχασμό και Διάδραση
- Οικοδόμηση της γνώσης για κάθε μαθητή και μαθήτρια
- Συμμετοχική διαδικασία λήψης αποφάσεων
- Πρακτικές που έχουν ως αποτέλεσμα, όχι την πληροφορία, αλλά τη συγκρότηση βιοθεωρίας και κοσμοθεωρίας
- Πρακτικές που οδηγούν πέρα από την καλλιέργεια δεξιοτήτων στην οντολογική, γνωσιολογική και ηθική ανάπτυξη προσώπων εν κοινωνία
- Πρακτικές που απορρίπτουν τη χειραγώγηση και οδηγούν στη χειραφέτηση μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών.

**Μορφές μάθησης
για το δημοκρατικό
και ανθρώπινο
σχολείο**

4) Συνεργατικές και βιωματικές μορφές μάθησης

Οι αρχές του ενιαίου και συνεκτικού αναλυτικού προγράμματος και της διαφοροποίησης της διδασκαλίας συνεπάγονται τη χρήση συνεργατικών και βιωματικών μορφών μάθησης, καθώς μόνο στο πλαίσιο τους είναι δυνατή η εξατομικευμένη διδασκαλία, που δεν απομονώνει τα παιδιά που την έχουν ανάγκη και, παράλληλα, δεν στερεί δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης από τα υπόλοιπα παιδιά.

Επιπλέον αυτές οι μορφές μάθησης είναι οι απαραίτητες για την καλλιέργεια των ιδιοτήτων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στον 21^ο αιώνα.

5) Διδασκαλία αποκλειστικά στο σχολείο – Κατ' οίκον εργασία δεν σημαίνει κατ' οίκον διδασκαλία

**Διδασκαλία μόνο
στο σχολείο**

Όλες οι παραπάνω αρχές δίνουν τη δυνατότητα να απαλλαγεί η οικογένεια από το άγχος της «κατ' οίκον συνδιδασκαλίας» που χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό σήμερα τη ζωή των οικογενειών που έχουν παιδιά στο σχολείο. Η πρακτική αυτή, που είναι αποτέλεσμα του όγκου της ύλης και της ανελαστικότητας του προγράμματος σπουδών, αποτελεί την κύρια πηγή των διενέξεων που εμφανίζονται ανάμεσα στα παιδιά και στις οικογένειές τους, όπως επίσης αποτελεί τον σημαντικότερο μηχανισμό αποτυχίας των παιδιών, που δεν έχουν τη δυνατότητα να βοηθηθούν από μέλη του οικογενειακού τους

περιβάλλοντος.

6) Μάθηση με το νου, το χέρι και όλες τις αισθήσεις

Η μετακίνηση από το παραδοσιακό σχολείο που επικεντρωνόταν στην αποθήκευση πληροφοριών στη μνήμη των παιδιών προς ένα σχολείο που καλλιεργεί ένα φάσμα στάσεων, συμπεριφορών, ικανοτήτων και δεξιοτήτων οδηγεί στην ανάγκη να αναπροσαρμοστούν οι απόψεις για τον τρόπο που μαθαίνουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στο σχολείο και να δοθεί προσοχή στη σημασία που έχουν η χειρωνακτική εργασία και η χρήση όλων των αισθήσεων.